

АДЫГЪЭ

КЪБР-М И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ
ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА
И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪР

1924 ГЪЭМ И МЪКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И I ЛЪАДЭРЭ КЪЫДОКІ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

ПСАМЪЭ

№132 (24.414) • 2022 гъэм щэкӀуэгъуэм (ноябрым) и 3, махуэку • Тхъэмахуэм щэ къыдокӀ • И уасэр зы тумэнщ • adygh@mail.ru adyghsales.ru

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Iэтащхъэ КӀуэкӀуэ Казбек Цыхубэм я зэкӀуэтыныгъэм и махуэм теухуа и хъуэхъу

Къэбэрдей-Балъкъэрим пщӀэ зыхуэсщӀ и цыхухӀ! Си лъахэгъу лъапӀэхӀ! Цыхубэм я зэкӀуэтыныгъэм и махуэмкӀэ сынывохъуэхъу!

А махуэр и дамыгъэщ Урысейм лъэпкӀ куэдэ зэхэт и цыхубэм, лӀэщыгъуэкӀэрэ ди къэралым и къарумрэ щхъэхуитыныгъэмрэ я лъабжэ быдэу къекӀуэкӀахэм, я зэкӀуэтыныгъэмрэ зэхэщыкӀымрэ и лъэщадгъым.

Апхуэдэу ар и щыхъэтщ ди цыхухэм я Хэкум хуалӀ лъагъуныгъэм, я адэжхэм хуащӀ пщӀэм, нэхъыжхэм зауэм лэжыгъэми щызэрэхъа лыхъужыгъэшхуэм хуэфашуэ, езыхэм я щыналъэм хуэпэжу, ар хъумэным хуэхъэзыру зэрыщытым икӀи хэкум и къарумрэ зэфӀэкӀымрэ гъэбэгъуэным, цыхухэм я псэукӀэр егъэфӀэкӀуэным я гур зэретам.

ГъашӀэм гъэунэхуныгъэ мытыншхэр къыщытхуихъа мы зэманым апхуэдэ фыгъуэхэм я мыхъэнэм псом хуэмидэу хохъуэ. Дэ ди къалэнщ абыхэм дахуэсакъыну, ди тхыдэ хъугъуэфыгъуэхэр, лъэпкӀ зэкӀуэтыныгъэр дгъэбыдэнэ, къэралым и цыху нэсу, абы и къэкӀуэнум дытлажъэу дыщытыну.

Ди зэфӀэкӀхэр зэщӀэдгъэуэрэ дызэкӀуэту икӀи дызэакъылэгъуу дызэдэлажъэмэ, гугъуехъ псори къызэрызэднӀкӀыным, дыщальхуа Къэбэрдей-Балъкъэрым, ди Хэкур егъэфӀэкӀуэным хуэгъза ди хуэпсапӀэ псори къызэрыдэхъулӀэнум шэч къытесхъэркъым.

Псоми си гуапэу сынывохъуэхъу узыншагъэ, фыгъуэ, ефӀэкӀуэныгъэ филӀэну.

ЗэгъэгъэлъапӀэ Іуэхум и къежъапӀэр

2005 гъэм щегъэжъауэ щэкӀуэгъуэм и 4-м Урысейм шагъэлъапӀэ Цыхубэм я зэкӀуэтыныгъэм и махуэр. Ар къытехъулащ 1612 гъэм Кузьма Мининрэ Пожарский Дмитрийрэ я пашэу Москва хуит къызэращыжауэ щытам. Польшэр Урысейм къыщытеуэм, цыхубэр къызэрылӀтащ, нэгъуэщӀ къэралым и унафэм щӀэуэнэ хуэмейуэ. 1611 гъэм и фокладэм Нижний Новгород шыщ земскэ старостэ (иджы куй унафэщӀым и къулыкӀум хуэдэ) Минин Кузьма цыхубэм захуигъэзат зауэлӀ зэгухъэныгъэ къызэрагъэпэщыну. Къалэдэсхэм зэгухъэныгъэ Іуэхум халхъэу щӀадзаш я хэхъуэм и Іыхъэ щанэр. Езы Мининым шапхӀэ игъэлъагъуэу а Іуэхум хилхъаш и мылхъум и нэхъыбэр. Дзэ пашэу хахаш илӀэс 30-м ит пшы Пожарский Дмитрий. Къалэдэсхэм Пожарскэм и дӀэпыкӀуэгъуу хахаш Мининыр. Дзэешэу абыхэм ягъусащ Черкасскэ Дмитрий (Къанщауэ). Черкасскэр урыс полкхэм я пашэу хэтащ Углич, Вязьм, Дорогобуж, нэгъуэщӀ къалэхэри хуит къэзыщыжахэм. 1618 гъэм Черкасский Къанщауэ хэлпыфыхъаш Можайск деж щекӀуэкӀа зэхъуэми. 1613 гъэм пащтыхъ щытрагъэуэвэм, абы Іэ илӀтауэ щытащ илӀэс 16 зи ныбж Романов Михаил и телхъэу. Михаил и тетыгъуэми и къуэ Алексей и пащтыхъыгъуэми Черкасский Къанщауэ къулыкӀушхуэхэр илыгъаш.

УрысыщӀыр хамэ зэрыпхъуакӀуэхэм къалӀэщӀэгъэ-кыжыным хэтащ къызыхэкӀакӀи я псэукӀэкӀи зэщхъэщыкӀ цыху куэд. 1612 гъэм щэкӀуэгъуэм и 4-м Нижний Новгород цыхубэ дзэ зэгухъэныгъэм Китай-къалэр къицӀэри, полякхэр Москва дахужаш. КъызыхэкӀа лӀакъуэ, зэрэхъэ дин, я ІнатӀэ емылпытауэ, цыхухэр зэкӀуэуэуэ къагъэлъэгъуа лыгъэ-хахуагъэр тхыдэм шапхӀэ дахэу хэуващ. Бийр

къэралым зэрырахужам, Москва хуит къызэращыжауэ теухуауэ ягъэува махуэшхуэр илӀэс къэс ягъэлъапӀащ ХХ лӀэщыгъуэ пщӀондэ. Октябрь зэщӀэхъееныгъэм и ужькӀэ ар къэралым игъэлъапӀэ махуэшхуэхэм хагъэкӀыжауэ щытащ. СССР-м махуэшхуэу шагъэлъапӀэрт щэкӀуэгъуэм и 7-р - Октябрь зэщӀэхъееныгъэр къыщыхъуар. Ауэ Урысейм динхэмкӀэ и советым къыхилхъаш щэкӀуэгъуэм и 4-р Цыхубэм я зэкӀуэтыныгъэм и махуэу ягъэбелджылыну. А жэрдэмыр Къэрал Думэм дилыгъаш. 2004 гъэм и дыгъэгъазэм Къэрал Думэм зэхъуэкӀыныгъэхэр хилхъаш «ЗауэлӀ щыхъым и махуэхэр» («О днях воинской славы») федеральнэ законым. Абы шагъэбелджылащ Цыхубэм я зэкӀуэтыныгъэм и махуэр гъэлъапӀэныр.

1818 гъэм пащтыхъ Александр Езанэм и унафӀэкӀэ Москва и Ут Плъыжыым шагъэуващ Мининрэ Пожарскэмрэ я фзеплӀ. Скульптор Мартос Иван и лэжыгъэр цыхубэм къахэкӀа лыхъужыхэм я япэ фзеплӀщ. 2005 гъэм абыхэм фзеплӀ щыхуагъэуващ Нижний Новгород къалэми. Урысейм хабзэ щыхъуащ махуэшхуэр а фзеплӀтым деж къыщыщӀадзэу ягъэлъапӀэну. ИлӀэс къэс Урысейм и къалэхэмрэ щыналъэхэмрэ а махуэм ирихъэлӀэу щрагъэкӀуэкӀ концертхэр, пшыхъэр, псапэ зыпылӀ Іуэхухэр, спорт зэхъэзэхуэхэр, гъэлъэгъуэныгъэхэр, флешмобхэр, жылагуэ зэгухъэныгъэхэм я зэхъыжхэр, тхыдэм теухуа дерс зӀлуахэр. Цыхубэм я зэкӀуэтыныгъэм и махуэр къэралым дежкӀэ мыхъэнэшхуэ зилӀэщ. Ар дэтхэнэ цыхури хэкум дежкӀэ зэрылӀапӀэм, узэкӀуэуэвэмэ, лъэщӀ узэрыхъум и нэщӀэнэщ. Цыхубэр зэгурылуэмэ, зызщӀагъа-къуэмэ, зэдӀэпыкъумэ, къэралри йофӀакӀуэ.

ГУГЪУЭТ Заремэ.

Сурэтыр Къарей Элинэ трихаш.

Ныбжыщлэхэр я хьэщлэщ

● КЪБР-м и Парламентым

Проходнэ кьалэм дэт лицей №3-м и 7-нэ классым щлэхэр иджыблагэ ирагьэблэгъащ КЪБР-м и Парламентым. Covid-19-м и ужьккэ мыпхуэдэ зэхуэс иджы япэу ирагьэклуэкыу аращ. Ар «Парламент сыхьэтым» хьыхьэу кьызэрагьэпэщ.

ШКОЛАКИУЭХЭМ ялушлэщ КЪБР-м и Парламентым и Унафэщым и кьуэдзэ Къардэн Мурат, Егъэджэныгъэмккэ, щлэныгъэмрэ щлалэгъуалэм я луэхуэмккэ комитетым и унафэщлэ Емуз Нинэ, Жылагъуэ шынагъуэншагъэмрэ лулхьэм пэщлэтынмккэ комитетым и унафэщым и кьуэдзэ Есэнкьул Ахьмэд сымэ.

Емуз Нинэ ныбжыщлэхэм яхутепсэлъыхьащ республикэм хабзэубзыху орган нэхьыщхьэр зэрыщызэфлуэвам, абы и убзыхуэккэ, КЪБР-м и Парламентым и еханэ зэхуэсыгъуэм иригьэклуэккэ лэжыгъэхэм, луэхушлэлэр нэгъуэщлэ щыналъэхэм зэрапышлэм, цыыхуэхэм зэралушлэ щыккэ.

Езы щлалэгъуалэм ялэм ялэщ яфлэгъэщлэгъуэн луэхуэхэм теухуауэ депутатхэм упщлэ иратыну. Лулхьэм зэрыпэщлэт лэжыгъэм, иджырей политикэр зыхуэдэм, лэпккэ фыгъуэхэр зэрахуэмэфыну, Проходнэ кьалэм зиужьын шхьэккэ кьэгъэсэбэп лэмалхэм, нэгъуэщлэ куэдми щлэушлэщ еджаклуэхэр.

Олимп чемпион хьун папщлэ зыпхыккэ гугъуехьхэр зыхуэдэмккэ Къардэн Мурат шеупщым, абы игу кьыгъэккыжаш спортым щыхьэтэ зэманьр, апхуэдэуи чэнджэщ зыбжанэ щлалэгъуалэм яритащ.

- Сыт спортым кьыпхуихьар жыфлэмэ, ар цыыху цлэрылуэ куэд кьызэрысцыхуарщ, си кьэхуым зэрыхыгъэхуарщ. Гугъу узэрехьа псори пшагъэгъупщэ мис апхуэдэ лъаплэныгъэхэм. Спорт, щэнхэбзэ, гъуазджэ илэккым - а зи ужь фихьар кьывэхуэллэ-нуккым фи гур хьыхьэу, фи гум дыхьэу щымытмэ. Сыт шыгъуи фи зэфлэккым зэрыхэвгъэхуэным фыхушлэккэ, абыккэ кьыфщхьэ-пэжынуш тхьидери, географийери, нэгъуэщлэ щлэныгъэхэри, - жи-лащ Къардэным.

Ныбжыщлэхэм КЪБР-м и Парламентым и Унэм зыщрагьэп-лъыхьащ, иужьым зэгъусэу сурэт зытрагьэхаш.

КЪБР-м и Парламентым и пресс-луэхушлэлэ.

Дохутыр нэхьыфлэхэм ящыщ

● Узыншагъэ

Москва шагъэлэплэщ перинатальнэ медицинэмккэ «Первые лица» IX урысей саугъэтыр зыхуагъэфэщхэр. Интернет-лэлэтым кьрыккыу-хэмккэ зэпеуэм япэ увь-плэр кьыщхьащ КЪБР-м Узыншагъэр хьумэнымккэ и министрствэм перина-тальнэ диагностикэмккэ шта-тым хэмьт и лэщлэгъэллэ нэхьыщхьэ, Хьэццыккы А. и цлэр зезыхьэ Шэджем район сьмаджэщым и акушер-ги-неколог, УЗИ-дохутыр Балъ-кьыз Заремэ.

УРЫСЕЙМ и перинатальнэ медицинэм и зыужьыныгъэм хэлъхьэныгъэ хуэзышлэ лэ-щлэгъэллэхэм я зэфлэккыр

кьралъытэу нобэккэ щылэр мы саугъэтым и закьуэщ. Ар 2013 гъэм кьыхалхьащ Пе-ринатальнэ медицинэмккэ лэ-щлэгъэллэхэм я урысей ас-социациэмрэ Медицинэмрэ узыншагъэр хьумэнымккэ лэ-натлэр зегъэужьынымккэ зэгухьэныгъэмрэ. Луэхур яди-лыгъащ УФ-м Узыншагъэр хьумэнымккэ и министрствэм.

Зэпеуэм хэтащ Урысей Фе-дерацэм и щыналъэхэм щыщу дохутыр 69-рэ. Саугъэтым хушлэккыуэхэм я зэфлэккыр кьэзыпщытэ гупым нэхьыфлу кьалъыта лэщлэгъэллэ 29-м яхьуащ Балъ-кьызыр. Адэккэ теклуэныгъэр зыхуагъэфэщхэр цыыхуэм

интернет-лэлэтыр кьыхахаш. Абдежым налуэ кьыщыхьуащ Заремэ цыыхуэхэм фылуэ ялбагъу икли ялбытэ дохутыр лэзэу зэрыщытыр.

«Зэпеуэм хэтхэм я цлэ-унэ-цлэхэр кьыщыслэгъуам, теклуэныгъэм сыхуэклуэныр кьэгъэнауэ, абы сыхьыхьэну схуэфэщлэу плэрэ жыслэу сы-зыщлэгупсысыжат, - желэ Балъкьызым. - Абы хэтт зэфлэ-кышхуэхэр зилэ реаниматоло-логхэр, унэтлыныгъэм зыужьыныгъэщлэхэр хэзылхьа лэщлэгъэллэ цлэрылуэхэр, зы-пэрыт лэнатлэр зэпэщлэ зэте-зыубла унафэщлэхэр. Пэжщ, сытым дежи си лэжыгъэр нэгъэсауэ зэрызгъэзэщлэным сыхушлэккэ, ауэ абыхэм елы-тауэ, зыкьызырысщыхьужыр кьызэрыгуэклэ дохутыруш. лэ-щлэгъэллэ нэхьыфлэхэр кьыш-рабжэккым, абыхэм яхэту си цлэр кьызэрырауар гуапэ сцыхьуащ».

Балъкьыз Заремэ лэжыгъэ и плалэ фылуэ зыщлэ доху-тырщ: ар илэс 26-рэ хуауэ щолажэ сьмаджэщым. Я уэндэгъуэгъэм тегузэвыхь бзылхьуэгъэ куэдым ар сэбэп яхуэхьуащ, и чэнджэщ шхьэ-пэхэмккэ, шыуагъэншэу ищлэ УЗИ кьэпщытэныгъэхэмккэ цыыхуэбзэхэм я луэхуэхэр тынш ящлэщлэхэр. Зыхэт гупым и плэщлэр шылбагъэщ, зэлэзэ бзылхьуэгъэхэр кьыхуэарэ-зыщ. Кьыщынымышлэуэ, За-ремэ жыджэру хэтщ перина-тальнэ медицинэмккэ кьэра-лым щрагьэклуэклэ щлэныгъэ зэхьыхьэхэм.

И лэжыгъэм щилэ зэфлэкк-хэм папщлэ Балъкьызым кьыхуагъэфэщаш КЪБР-м и Правительствэм и Щыныхь тхы-ллыр.

ЩХЬЭЩЭМЫЩЛЭ Изэ.

Пщэщэм и ехьуэлэныгъэ

Сабийхэмрэ щлалэгъуалэм-рэ папщлэ кьызэрагъэпэ-щауэ иджы ещанэу йоклуэклэ «Большая перемена» урысей-псо зэхьэзэхуэр. Налшык кьалэм и лицей №2-м щеджэ Красильниковэ Ульяновэ абы сом мелуан кьыщыхьащ.

ХьыДЖЭБЗЫР зэпеуэм 2020 гъэм хэтащ, кьыккэлъыккылуэ илгъэсми и кьару щеплэжаш икли мы гъэм абы теклуэныгъэр зылэригъэхьащ.

- Мы гъэм сегугъуу зыхуэз-гъэхьэзырат зэпеуэм теклуэ-ныгъэ кьызэрысщыхьыну, сыту жыплэмэ кьызгурылуэрт апхуэдэ лэмал иужьккэ сызэри-мылэжыну. «Большая пере-мена» зэхьэзэхуэр зыми ещхь-кьым. Уи зэфлэккыр, уи щлэны-гъэр зыхуэдэм и закьуэккым абдеж кьыщыбгъэлъэгъуэфы-ну. Зэпеуэм ухуегъэхьэзыр гу-пым ухэту улэжьэфыным, кьал-лэнхэм узэрыпэлъэщыну хэ-кыплэ кьызэрыбгъуэтыну щы-ккэ. Фышлэ ин яхуэщлэ си гъэсаклуэхуэ Айбазовэ Та-марэрэ Шакь Маринэрэ. Ап-хуэдэуи фылуэ слъагъу си школым, си анэм, си унагъуэм сахуэарэзыщ, абыхэм я флэщ-хуныгъэрэщ теклуэныгъэ кьы-щлэсщыхьащ, - желэ Ульяновэ.

Щлалэгъуалэм я луэхуэхэмккэ федеральнэ агентствэм ири-гьэклуэклэ зэхьэзэхуэм и саугъэтыр ди лъахэгъу хьыджэб-

зым кьыхьащ езым игъэ-хьэзыра «Унагъуэ альбом» проектмккэ.

Ульянэ мы гъэм экзаменхэм егугъуу зыхуигъэхьэзырын щлэщлэщ, щлохуэпс журна-лист хьуну. Абы и мурадщ Те-клуэныгъэм и махуэм ирихьэ-ллуэ ветеранхэм я сурэтхэм хухьа гъэлъэгъуэныгъэ кьызэ-ригъэпэщыну.

- Кьэклуэну зэманым си щлэ-ныгъэр щызгъэуэхуэну сы-хуейщ «лушхэмрэ лушцэ-хэмрэ» олимпиадэм. Ар щлэуэ-гъуэм еклуэкынуш, сыщогугъ абы и ехьуэлэныгъэ гуэр щы-зилэну, - дыщлэгъу Ульяновэ.

КЪАНЩАУЭ Мэлычпхьу.

Телечэщанэр зэщлэблэнуш!

Щэклуэгуэуэм и 4-м шхьуэккэплъыккэ дахэу зэщлэблэнуш Нал-шык дэт телечэщанэр. Ар Цыыхуэбэм я зэкьуэтыныгъэм и махуэм и щыыхьккэ кьалэдэсхэмрэ хьэщлэхэмрэ хуащлэ тыгъэщ. Абы чэзууэ кьытридзэнуш Урысей-Федерацэм и кьэрал ныпымрэ Кьэбэр-дей-Балъкьэрым еймрэ. Лушцлэу кьытридзэнуш «Цыыхуэбэм я зэ-кьуэтыныгъэм и махуэмккэ дынывохьуэхьу!» «#дызэгъусэщ» псалъэхэр.

НАЛШЫК телечэщанэм щыналъэ телевиденэмрэ радиомрэ я лэжыгъэм кьинэмышлэуэ, бжыгъэм тет эфир телевиденэм и ка-нал 20 кьэгъэлыгъауэ.

Телечэщанэр плыфэ куэду бгъаблэ, теплэуэ гуэрхэр кьыщыбгъэ-лэагъуэ хьун папщлэ мы гъэм ирашыллэщ лэжыгъэшхуэ. Иджы ар махуэшхуэм хуэхьэзырщ теплэккы купщлэкли!

ГЪУЭТ Синэ.

КЪБР-м Щэнхэбзэмккэ и министрствэм, «КЪБР-Медиа» кьэрал ккэзонэ луэхушлэлэм, КЪБР-м и Журналистхэм я Союзым, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Горянка», «Советская молодежь» газетхэм, «Литературная Кабардино-Балкария», «Луашхьэмахуэ», «Минги Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналхэм я редакцэхэм, «Кьэбэрдей-Балъкьэр» телекомпанием, «КЪБР-инфо» хьыбарегъащлэ агентствэм, «Эльбрус» тхылъ тедзаплэм я лэжыккылуэхэр Урысейпсо кьэрал телерадиокомпание федеральнэ кьэрал луэхушлэлэм и кьудамэм - «Кьэбэрдей-Балъкьэр» кьэрал телерадиокомпанием и унафэщлэ Кьэзаныш Людмилэ Борис и пхьум хуогузавэ абы и дэлъху Ахьмэт Хьусен Борис и кьуэр зэрыллам кьыхэккы.

● Фэепль

ЛЪЭПКЪ УЗЭШЛАКЛУЭ

УФ-м, КъБР-м шцэныгъэмкIэ шыхъ зилэ я лэжъаклуэ, тхыдэ шцэныгъэхэмкIэ доктор Думэн Хъэсэн Мухътар и къуэр ди республикэм, лъэпкъ шцэныгъэм я зыужыныгъэм, ехъулэныгъэм хэлъхъэныгъэ ин хуэзышцIа еджагъэшхуэш. Думэным и шцэныгъэ-къэхутэныгъэ зэфIэкIхэр инш икIи купшцIафIэщ. Абыхэм ягъуэташ яхуэфашэ жылагъуэ, къэрал гулътэ. Думэн Хъэсэн къыхуагъэфэщаш КъБР-м и Правительством, ШцэныгъэхэмкIэ Урысей Академием и Президиумым къабгъэдэки шыхъ, фышцIэ тхылъхэр, къыфIащаш «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм шцэныгъэмкIэ шыхъ зилэ и лэжъаклуэ» цIэр, КъБР-м и Къэрал саугъэтыр къраташ. 2003 гъэм Хъэсэн къыхуагъэфэщаш «Урысей Федерациэм шцэныгъэмкIэ шыхъ зилэ и лэжъаклуэ» цIэ лъагэр. Этнолог лъэщыр, тхыдэдэж Iэклиуэаклуэр, къэрал, жылагъуэ лэжъаклуэ цIэрыуэр псэужамэ, мы махуэхэм илъэс 80 ирикъунут.

ДУМЭН Хъэсэн Дзэлыкъуэ куйем хыхъ Каменност къуажэм къышцIахуаш 1942 гъэм и шцIэуэгъуэ мазэм. Курьт школ нэужым ар шеджаш КъБКЪУ-м тхыдэмкIэ и факультетым. Студент илгъэхэр жыджэру, купшцIафIэу ирихъэкIаш Хъэсэн. Шцэныгъэ-къэхутэныгъэ луэхуэм зэрыдахъэхым хуэдэу, ар я жэрдэмшцIакуэ икIи я къызгъэпэщаклуэ жылагъуэ луэхуэм, студент шцIалэгъуалэр луэхуэхуэхэм къыхуэзэ-шцIагъуэлуэ. Еджэныр ехъулэныгъэкIэ зэфIахри, 1967 гъэм Думэныр ягъэкуащ ВЛКСМ-м и обкомым школ луэхуэхэмкIэ и къудамэм и инструктору. Зы илгъэс нэхъ дэмыкIыу ар ирагъэблэгъаш Къэбэрдей-Балъкъэр шцэныгъэ-къэхутаклуэ институтым (иджы КъБГКЪИ) этнографиемрэ тхыдэмкIэ и къудамэм и шцэныгъэ лэжъаклуэ нэхъшцIэу. ЗэфIэкI лъагэхэр къыкыуэклинкIэ узышцIагъуэ хъуну гу зылъата шцIалэщIэр институтым и унафэщIхэм я чэнджэщIэ шцIэтысхъаш СССР-м ШцэныгъэхэмкIэ и Академием ЭтнографиемкIэ и институтым (иджыпсту РАН-м Этнологиемрэ антропологиемкIэ и институтш) и аспирантурэм. Къэхутэныгъэ зэфIахэр зэхуэхъэсыжу ахэр зы лэжыгъэ купшцIафIэу шцIубзыхужым, Думэным и шцэныгъэ унафэщIу шцIащаш кавказыдж цIэрыуэ, ди къэралми дуней псоми къышцIахуэ, тхыдэ шцэныгъэхэмкIэ доктор, профессор Гарданов Валентин. Араш 1961 - 1985 гъэхэм СССР-м ШцэныгъэхэмкIэ и Академием ЭтнографиемкIэ и институтым Кавказым шцIпсэу лъэпкъэхэмкIэ и къудамэм и пашэу шцIахэр.

А еджагъэшхуэр и унэтIакуэу Хъэсэн 1972 гъэм ирихъэлIэу игъэхъэзырауэ шцIащаш и кандидат диссертаци, «Обычное имущественное право кабардинцев (вторая половина XIX - начало XX вв.)» зы фIэщыгъэр. Ар ехъулэныгъэкIэ пхигъэклэ Думэным. Тхыдэ шцэныгъэхэмкIэ кандидат хъуа адыгэ шцIалэм шцIахуа шцIаналгъэм къыгъэзэжаш икIи лэжыгъэм шцIапишаш зылуа институтым, ауэ иджы шцэныгъэ лэжъаклуэ нэхъыжыу.

Кавказ Ишхъэрэм шцIпсэу лъэпкъ нэхъ инхэм яшцIахуэ адыгэхэм ди къеклуэкIыкIар, псэу-кIар, хабзэр, шцэнхабзэхэр кууэ шцIзэпкъыра лэжыгъэшхуэхэм халытэ 1992 гъэм Думэным утыку кърихъа и шцэныгъэ лэжыгъэщIэр. Зи гугъу сшцIыр дунейм пшцIэшхуэ шцIахуэуэа и доктор диссертацир. «Социальная структура кабардинцев в нормах адата. Первая половина XIX в.» - арат зэреджэр а

къэхутэныгъэ иным. Ар шцIгъэхъэзырым Думэным и шцэныгъэ чэнджэщIэгъуу шцIащаш псэрэй жылагъуэ зэхэтыкIэхэм я тхыдэмкIэ IэщIагъэлI цIэрыуэ, тхыдэ шцэныгъэхэмкIэ доктор, профессор Першиц Абрам. Абы къыдэкуэу Думэным а зманым зэфIахаш тхыдэмкIэ, этнографием, луэрылуатэм, нэгъуэщI шцэныгъэ унэтIыныгъэхэм епха къэхутэныгъэ купшцIафIэхэр.

Еджагъэшхуэм и къалэмыпэм къыпыкIа дэтхэнэ шцэныгъэ лэжыгъэри гъэхъэзыра хъуаш академическэ мардэ илэу. Апхуэдэхэщ, къапшцIэмэ, абы и шцэныгъэ лэжыгъэхуэ зи гугъу тшцIыхэри, нэгъуэщIэхэри. ЖыпIэнурэмэ, а къэхутэныгъэхэм яшцIэ дэтхэнэмэ жылагъуэм мыхъэнэшхуэ шцIагъуэташ шцIащаш. Ахэр ноби я гъуэгугъэлъагъуэщ къэхутэныгъэм дихъэх шцэныгъэлI куэдым. Апхуэдэ лэжыгъэу псори зэхэту 200-м шцIагъуэ и къалэмыпэм къыпыкIаш Думэным.

Къыпсэуа илгъэхэм къриуыдэу Думэн Хъэсэн пэрыташ жуапылыныгъэшхуэ зыпылэ IэнатIэ куэдым. 1993 гъэм къышцIадзэуэ 1997 гъэ пшцIондэ ар шцIащаш КъБР-м Лъэпкъ луэхуэхэмкIэ и къэрал комитетым и пашэу. 1994 гъэм Хъэсэн пшцIэ хуащIу хахаш ШцэныгъэхэмкIэ Дунейпсэ Адыгэ Академием и академикыу. ИужькIэ, 1996 гъэм ар хъуаш Шцэныгъэмрэ гъуазджэхэмкIэ Петровскэ академием и действительнэ член.

1997 - 2007 гъэхэм Думэныр и унафэщIу шцIащаш Къэбэрдей-Балъкъэрым Гуманитар къэхутэныгъэхэмкIэ и шцэныгъэ институтым. А лэжъэнэм институтым лэжыгъэшхуэ шцIахуэ Кавказ Ишхъэрэм шцIпсэу лъэпкъэхэм я тхыдэхэр, хабзэхэр убзыхужынымкIэ, абыхэм я лъэпкъ нэхъэнэхэр, шцэнхабзэхэр хъумэнымкIэ, экономикэр, политикэр джынымкIэ. А къулыкъу пэрыту абы ирихъэкIаш КъБР-м и Президентым Лъэпкъ зэхушцIыкIэхэмрэ жылагъуэ зэхуэхъэныгъэхэм ядэлэжъэнымкIэ и чэнджэщIэгъуэ IэнатIэри.

Зи гугъу тшцIахэм нэмышI, Думэн Хъэсэн къызыхуэтыншэу зэрихъаш нэгъуэщI къэрал, жылагъуэ къулыкъухэри. Сыт хуэдэ IэнатIэ пэрымытамы, Хъэсэн дапшцIащаш далагъурт цIыхугъэрэ гъэсэнэгъэ екурэ, шцэныгъэ куурэ гупсысэ шцIахэр.

1999 гъэм Думэн Хъэсэн хахаш Урысей Федерациэм и этнографиемрэ антропологэхэмрэ я зэхуэхъэныгъэм и президенту. Абы и нэлэм шцIэту къызэрагъэлэщаш икIи ирагъэкуэклэщаш Этнографиемрэ антропологэхэмрэ я IV дунейпсэ конгрессу 2001 гъэм Налшык шцIэхашауэ шцIахэр.

ШцэныгъэлI шцIащаш нобэ къытхэмытыжми, лъэпкъым къытхуэншаш абы иригъэкуэклэ къэхутэныгъэхэр зи лъабжэ шцэныгъэ лэжыгъэ инхэр.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Урысыбзэр хамэбзэ хъэмэ анэдэлъхубзэ?

Цыху куэд игъэпIейтеяш Урысыбзэр джынымкIэ институтым и ректор Трухановская Наталья иджыблагъэ ишцIа жэрдэмым. Урысейм и шцIаналгъэ шхъэхуэхэм урысыбзэр хамэ къэралыбзэ хуэдэу шрагъэджэмэ, мынэхъыфIу пIэрэ, желэри шцIоупшцIэ шцэныгъэрылажэуэр. Абы и луэху еплъыкIэр къышцIахуэташ жэпуэгъуэм и 20-м «Шцэнхабзэ шцIэнхэмрэ бзэ зэмылIэужыгъуэхэмрэ хъумэн» къыхуеджэныгъэм шцIэту Къэрал Думэм Лъэпкъ луэхуэхэмкIэ и комитетым шцIахуэраш.

ТРУХАНОВСКАЯ Наталья жилам емыгупсыс шцIахуэ, абы и псалъэхэм цыху куэд пхъашэу пэджэжаш. Ректорым зи гугъу ишцI луэхум и лъабжэу кууш, шэч хэмылэу. Урысыбзэр зэрианэдэлъхубзэр ишцIажу зыдж урыс унагъуэм къыхэкIа сабиймрэ ар зымыанэдэлъхубзэ нэгъуэщI лъэпкъым шцIышымрэ я зэфIахри зэрызэхуэмыдэрш Наталья шцэныгъэлIхэм гу лъаригъэтэну зыхуэйр. Урысхэми мыурысхэми бзэр шадж дерсхэр зэхуэдэу яфIэзшыгъуэщ, Наталья зэрыжилэмкIэ. Урысыбзэр зэрыбгъэдалъхэу Iэмалхэм сабийхэм ар нэсу къахуэгъэщхъэпэн ящIыр къышцIахуэ. Зэхуэжыныгъэр методикэм деж къышцIахуэ хуэйрэ къэлытэ Трухановскэм. Iэмалхэм язу, урысыбзэр зымыанэдэлъхубзэхэм ар хамэ къэралыбзэ хуэдэу ябгъэдэлъхъэныр фIэи-гъуэщ.

«Урысыбзэр зэрадж методикэр нахуэу убзыхун хуэйш, - желэ Наталья. - «Урысыбзэр - анэдэлъхубзэу» жыхуалэ егъэджэклэ Iэмалымрэ «урысыбзэр - къэралыбзэу» жыхуалэмрэ зэхэзэрыхъын хуэйр. Бзэр зэхуэдэу шцIахуэ, зэрегъэджэн хуэйри методикэ зэмышцIахуэ. БгъэдыхъэкIэхэр зыхуэфашэм хуэгъэпсэу зэрышчымытым къыхэкIыу, сабийхэм бзэр нэгъэсауэ яхуэгъэ-шэрыуэн хуэдэу зрагъэщIафIыркыым. Языныкыуэхэм деж, уеллэмэ хамэ къэралхэм къыкIа студентхэм урысыбзэр нэхъыфIу ящIэу къышцIахуэ ди республикэхэм къыкIахэм нэхъэрэ. Зэрыгу-рылуэгъуэщI, бзэр нэхъыфIу зыгъэшэрыуэм лэжъапIи нэхъ тыншу къыгуэтыфIынуш».

СНГ-м хыхъэ къэралхэм урысыбзэр хамэбзэ хуэдэу зэрышчы-рагъащIэр. А методикэр лъэпкъ республикэхэм къышцIахуэ зэмышцIахуэ хуэйр желэ Трухановскэм. IэщIагъэлIхэм я луэху еплъыкIэр хуэмрэ утыку кърахъэ. Арыншэуи хъунукъым, зэхуэжыныгъэ шхъэлэу гуэрэм гъуэгу игъуэтын папшцIэ.

- Зэрадж Iэмалхэр зэхуэжыныгъэм жэлэуэр, урысыбзэм и пшцIэм кIэрагъэхуэ хуэйр араш, - мэхъыдэ зыр.

- Конституциэм иобгъэрыкIуэ Трухановскэр, - дельгы абы и луэху еплъыкIэр къыкIэлыкIуэм.

- Урысей Федерациэм и шцIаналгъэ псоми урысыбзэм зэхуэдэ увпIэ шцIыгъын хуэйш! - жиIэн егъуэт ешанэми.

- Сэ слэжэклэмэ, шцIаналгъэм и бзэм, и литературэм, и лъэпкъ тхыдэм теухуа дерсхэр езыхэм я бзэкIэ факультатив хуэдэу егъэджынт. Урысыбзэри, литературэри, Урысейм и тхыдэри Iэмал имыIэу урысыбзэщ яджын зэрыхуэйр, - ари зы бгъэдыхъэкIэ.

- УФ-м и шцIаналгъэ псоми урысыбзэр ялэ шцIын хуэйш, лъэпкъ анэдэлъхубзэхэр факультатив хуэдэу ирырадж, езыхэм я гукъыдэжкIэ. Урысыбзэр еджапIэ нэхъышцIахуэ зэрышцIахуэ, армэм дэклин зэрыхуэйр епха луэхуш, - зрегъэуэгъуэ и гупсысэм иджыри зым.

- Уэ къыбгурымылуэраши, - зыхуегъазэ нэхъ пхъашэжу Трухановскэм гуащIэ гуэрэм, - къэралым сабийхэр Iэмал хэхэхэмкIэ зэрипхын хуэйш. Урысыбзэр абыхэм язш.

- Мыбы зи гугъу ишцIыр бзэр зэрырагъэдж методикэраш, урысыбзэм и увпIэракъым, - къызэщIекыуэж ректорым и гупсысэр нэхъ кууэ луэхум хэллэу IэщIагъэлIым. - Гурылуэгъуэкъэ Калугэ шцIахуэ урыс унагъуэм къышцIахуэ сабийм ар, псалгъэм папшцIэ, къуажэ пхыдзам шцIахуэ авар цIыкIуэм нэхъэрэ нэхъ тыншу зэриджыр?

Политикэ и лъэныкыуэкIэ укьеплэмэ, Трухановскэм къыхилъхэу жэрдэмым лъэпкъ республикэхэм шцIахуэ сабийхэм урысыбзэр ялэ-пигъэхун мурад илэ хуэдэу къыпшцIахуэ. Гупыжыр зэдауэм хуэзышари араш, ректорым и псалгъэхэм тэмакыкIэщIу пэджэжхэр мымашцIэу. Ауэ Трухановскэм зи гугъу ишцI лъэпкъ шцIахуэ и гъащIэ лъандэри зыхащIэ лъэпкъ республикэхэм шцIахуэ сабийхэм. Урысым урысыбзэр «анэдэлъхубзэр зэрадж» IэмалкIэ едж. Китайм е нэмышцIэм ар зэриджыр «хамэбзэр зэрадж» IэмалкIэщ. Хамэбзэр зэрыхамэбзэр гурылуэгъуэу шцIахуэ деж, абы и тегъэщIапIэ псори шхъэхуэу, нэгъэсауэ, зэпкъышауэ къыбгъэдалъхэу. А тIуми бзэ бгъэдэлъхъэкIэ Iэмал зырых ялэщ. Ауэ шцIахуэ, ингушри, шэшэнри, адыгэри, осетинри а тIуми хиубыдэркъым. Мыурыс лъэпкъэхэм къыхэкIахэм урысыбзэр зэраджыр «етIуанэ анэдэлъхубзэм хуэдэуш». Къэралыбзэм дызэрыхапIыкIым шхъэкIэ, тшцIэ хуэдэу, урысым ешхуэ зэрыдмышцIэри гурылуэгъуэу. Апхуэдэу шцIахуэ, шцIахуэм и хъэтыркIэ, Воронеж шцIахуэ еджапIэми Мэхъэчкъалэ шцIахуэ псэрэй урысыбзэжыкIэ тха, «ПшцIахуэ Игорь и дзэм теухуа уэрэдыжыр» («Слово о полку Игореве») зэхуэу яджын хуэйш. «Лъэпкъ школ», «къалэ школ» жэлэу зэхадз зашцIми, къэпшцIыныгъэхэм зэрагъэхъышхуэ шцIахуэм.

Зэрынэрылагуэши, урысыбзэри нэхъыфIу дигъащIэркъым адыгъэбзэкIэ дызэрымыпсалгъэм. Школым екIуалэ сабийм урысыбзэр шцэныгъэбзэ хуэхъун хуэдэу къызыгъэщхъэпэщIэр «урыс садик» кIуахэраш. ЗытригъащIэхэр нэгъуэщI шцIахуэ шцIахуэ, Трухановскэм къышцIахуэ мыхъэнэ зилэ луэхуш, кIуэкIэ узыншэ игъуэтмэ, лъэпкъ шхъэхуэхэм яшцIахуэ сабийхэм фIы гуэр къахуэ-дихыну. Ректорым, дауи, абыхэм урысыбзэ емыгъащIэ жилэркъым. НэхъыфIу, нэхъ ирикъуу мы къалэныр дывгъэгъэзашцIэ жилэу аркъудейш.

ЧЭРИМ Марианнэ.

2005 гъэ

Адыгэ фильмхэр Москва шагъэлъагъуэ

Къэбэрдей-Балъкъэр, Адыгей, Къэрэшей-Шэрджэс республикэхэм къаралыгъуэ зэрагъуэтрэ илъэси 100 зэрырикум и щыхькIэ, УФ-м и къалашхэм щекIуэкIа гуфIэгъуэ дауэдапщэхэм ящыщ «Адыгэ кино и тхэмахуэр». Ар къыщызIуахаш Москва дэт «ТекIуэныгъэм и музейм». Зэхыхьэр хуабжыу щхьэпэт, сыту жыпIэмэ, адыгэ щэнхабзэм иужьрей илъэссэм игъуэт зыужьыныгъэм щыхьэт нахуэ хуохуэ адыгэ фильмхэр зэрытрахыр. Тхэмахуэ дIэ къэралым и щыхьэрэм шагъэлъагъуаш документальнэ, художественнэ, цIэныгъэ, тхьдэ фильмхэр.

Шорэ Анзор, Къуэдз Аксанэ, ТIэш Светланэ сымэ.

КИНОМ и тхэмахуэр къыщызIуахым хэтат экономика цIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор, Москва дэс адыгэхэм я нэхьыжхэм я зэгухьэныгъэм и тхэмадэ Агъырбэ Юрий, продюссер, режиссер, сценарист, «Черкесия фильм» киностудием и унафэщIэ, Урысейм и кинематографистхэм я зэгухьэныгъэм и къудамэу Адыгейм шылажхэм и Iэтатхэ НэгъапIэ Аскэрбий, Адыгэ Республикэм щыхьэ зIэ и журналист, телевиденэм и лэжъакIуэ цIэрылуэ ТIэш Светланэ, къалашхэм щыпсэу, шылажхэ, щеджэ дIэ лэпкъэгъуэхэр, Москва щыпсэухэмрэ и хьэщIэхэмрэ.

Зэлудэр къыщызIуахым НэгъапIэ Аскэрбий жиIаш адыгэ режиссерхэм я IэдакэщIэкихэр Москва зэрышагъэлъагъуэм мыхьэнэшхуэ зэриIэр. «Мы фильмхэм еплъ дэтхэнэ зыми адыгэ Iъахэр нэхъ гъунэгъуу къицIы-хуну, ди хабзэ, ди псэукIэ, ди зэхэтыкIэ къицIэну Iэмал иIэщ. Урысей къэралыгъуэр зэфIэу-вэным и къежъапIуэ щытахэм ящыщ адыгэ лэпкъыр. Си гугъэщ сыт хуэдэ лэпкъ къы-хькIари фIэгъэщIэгъуэну еплъы-ну. КъищынэмыщIауэ, абыхэм я фIагъыр зэрылгъагэр жысIафIу-ну. Сыт щхьэкIэ жыпIэмэ, сэ кинохэм я фестиваль куэдэм сыхэтат, лэпкъ, къэрал, щына-лъэ, къалэ куэдэм щытраха фильмхэм сепIаш. Адыгэм зэ-рытрахы щхьэкIэ жысIэу, атIэ зэзгъэпцэн куэд слэгъуа-щи, ди лэжыгъэхэм Iъабжэ

быдэ зэралэр, ахэр сыт хуэдэ уты-куи ипхэ хьуну зэрыщытыр, купщIэ яIэу зэрытрахыфыр къы-хэзгъэщыну. Щыналгъэ жып-хьэхэр къапщтэмэ, ди фильмхэр япэ итхэм ящыщ жыпIэ хьуну.

Пэжщ, художественнэ фильм-хэм дяпэкIэ нэхъ делэжын, зед-гъэужьын хуейщ. Ауэ апхуэдэхэм иужь ихьэ режиссер цIалэхэм ябгъэдэлэ зэиймрэ зэфIэ-кIымрэ тепщыхьэмэ, абыкIи иужь дыкIынэнукъым зэман гъунэгъу. Къыхьэгъэщыну урикIуэщ ди лэпкъэгъуэ Даур Хъусен иджыблагъэ триха пщы Марыхуэ теухуа фильмхэр. Апхуэдэхэр щыпIагъуэкIэ адыгэ кинемато-графием къэкIуэну дахэ зэриIэр уи фIэщ мэхуэ!»

Агъырбэ Юрий къыхигъэщат адыгэ зэрыс республикыщым я илъэси 100-р дахэу зэрагъэ-лъэпIар, и хэку цыкIум и еху-лэныгъэхэм хэкушхуэм и Iуэху зэрыдэкIми зэрыщыгъуыкIыр, зэрыригъушхуэр. Адыгэ щэнха-бзэм и зыужьыныгъэм зи гуащIэ хэзылхьэ дэтхэнэ зыми и зэфIэ-кIыр нэхьыбэ хьуну, ди лэпкъ гъуазджэм нэхъри зIэты-ну хуэхуэуащ. Москва шагъэлъа-гъуэ фильмхэм еплъ дэтхэнэ зы-ми и щхьэр Iъагъуэ зэриIа-гъуыну, зи хэку цыкIум пэлэ-щIэхэмрэ хэхэс гъащIэр зи натIэ хуэхэмрэ я дежкIэ лэпкъ

фильмхэм уасэ зэрамыIэр жи-лащ нэхьыжым.

- Дэ ди республикэр цыкIуэ щхьэкIэ, уардэщ, - къыхигъэбел-джыкIащ ТIэш Светланэ. - Ди къэралышхуэм и зы планэпэ цыкIуэ арами, абы щыпсэу дэ дыхушIокуэ ди псэукIэм, ди щэн-хабзэ цIэинхэм, адыгэм и ху-гъуэфIыгъуэхэм ятеухуа кино тет-хуну, нэхьыбэм закъедгъэцIы-хуну. Москва шагъэлъагъуэну фильмхэм яхэтт зи илъэси 100-р мы гъэм зыгъэлъапIэ Адыгейм, Къэбэрдей-Балъкъэрэм щыщ режиссерхэм я лэжыгъэхэр. Сэ сыхуейт ди цIалэгъуалэр абыхэм еплъу я лэпкъ зэхэщыкIым нэхъри зиужьыну, нэгъуэщI лэпкъхэр еплъу дыкIащыну, Урысейшхуэм и ипщэ щыналгъэр фIыуэ зыIагъуэ туристхэр ди-хьэхуэ ныхуэблэгъэну. Си щхьэ-кIэ сыщогъуфIыкI ди щыIэ-псэукIэр къэзыгъэлъагъуэ доку-ментальнэ фильмхэм нэмыщI, художественнэ фильмхэр ди лэжыгъэхэм трах зэрыхуам. Къапщтэмэ, кино тхьдэщ, ар шэч къызытумыхьэжынщ, ауэ кино къэкIуэну ухуэзышэ Iъа-гъуэну къысщохуэ, псом хуэ-мыдэу цIалэгъуалэм я дежкIэ. КъыдэкIуэтей щIэблэм ди блэ-кIар ящIэн, ди нобзей лыхьыж-хэр ящыхун, ди зыужьыныгъэм хуэпэгбгъэн щхьэкIэ лэжыгъэ-ш-

хуэц гъуазджэр, кино.

Япэ махуэм фильмитI ягъэлъа-гъуаш - НэгъапIэ Аскэрбий и «Адыгэ хабзэмрэ» ЕмкIуж Анд-зор и «Невиновен»-мрэ. Къы-кIэлъыкIуэ махуэхэм Москва дэт Кином и центральнэ унэм шагъэлъагъуаш ««Адыгэхэм я гъуазджэ дуней», ТIэш Свет-ланэ триха документальнэ фильмхэр, Даур Хъусен и «Пщы Марыхуэ» художественнэ филь-мыр, Хьыжырокъуэ СултIан и «По небу босиком» фильмхэр, НэгъапIэ Аскэрбий и лэжыгъэ цIэрылуэхэр. Цыхуэхэм хуабжыу ягу дыхьаш иджыблагъэ зи премьерэр екIуэкIа «Пщы Мары-хуэр». Абы къыщыгъэлъагъуаш натыхуэипщым и лыгъэмрэ и гуащIэ гъуэгуанэмрэ. ПIэщIы-гъуиткIэ узэлэбэкIыжмэ, лы-гъэр, хахуагъэр, цыхьыр, лы-хьыжыгъэр щытепщэу щыщыта зэманым укыщегъэхутэ филь-ным. Сыту дахэт адыгэ хабзэмрэ нэмысымрэ, лэпкъ хьыгъуэ-фIыгъуэмрэ шыфэлIыфэмрэ цызэрэхьа лэжхьэнэр, сыту ури-пагэрэ экраным щыпIагъуэ уи лэпкъэгъуэ лыхьыжхэм жаIэ-хэмрэ я хьэл-щэнхэмрэ.

Фильмыр адыгэбзэкIэ зэры-рахам угу химыгъэхуэнкIэ Iэ-мал иIэкIым. Апхуэдэуи и фIагъ-хэм ящыщ адыгэбзэм и диал-ект зыбжанэ къызырщыIур. Ди анэдэлъхубзэкIэ псалгъэ цIалэ-хэм фильмхэм и къыхагъэкIэ Iу-цагъ куэд жаIэ, хабзэм щыщ Iыхьэхэри ягъэлъагъуэ.

Режиссерым къехуэлащ XIX лэщIыгъуэм Адыгэ хэкум иIа теллэмрэ адыгэхэм я шыфэ-лыфэмрэ къыгъэлъагъуэжын. «Захуэр Тхьэм къехуэмэ» - аращ фильмхэм гупсысэ нэхьыщхьэу щыпхышар. ЗэлIэзэрыт, пщIэ къыпхуащIу, пщIам уримыу-кIы-тэжэ уи быхэр умыгъэу-кIытэу упсэуныр - аращ кино укызы-хуриджэр.

Илъэсищ лъандэрэ цыхубэр зытепсэлъыхьэм ящыщ Кином и тхэмахуэм хэтэ «Невиновен» фильмхэм къытрагъэзэжурэ

еплър куэдщ, москвэдэхэм иджы экранышхуэкIэ яIагъуэну Iэмал яIаш ар. Адыгэ къуажэм, хьэблэм, пщIантIэм, унэм деж щегъэжъауэ а жылэм дэлэ хаб-зэмрэ щекIуэкI адыгэ гъащIэмрэ къыщыгъэлъагъуаш фильмхэм. Ауэ щыхьыкIи, дунейпсо мыхьэнэ зIэ Iуэхугъуэщ Iъабжэ хуэ-хуар, цыху куэд зыгъэпIейтей къэхьыкIащ зыхуэгъэпсар. АР-м гъуазджэхэмкIэ щыхьэ зIэ я лэжъакIуэ ЕмкIуж Андзор зэры-жилэмкIэ, цыху зэхэгъэж, лэпкъ зэныкыуэкы, щIалэгъуалэ зэлэ-щIэуэныгъэ цыIэн хуейкъым. Цыху гъащIэр зыщ зэрыхуэр, ар зым адрейм Iихыныр къезэгъыр-къым. Зэгурьлуэрщ, шыIэны-гъэрщ, мамырыгъэрщ мы дуней-р щызыгъэIэри зэтэзыIы-гъэри. Мис ахэрэщ режиссерым цыхубэр къызыхуриджэ гупсысэ нэхьыщхьэр.

Адыгэм и гъуазджэ дунейм нобэ иIэ щытыкIэр зи Iэлэ-сагъкIэ Кавказ Ищхьэрэм и мы-закъуэу, къэрал псом щыцIэры-луэ цыхуитхум - Еутых Iэсиат, Сэралп Мадина, Сэт Сафиет, ГукIэ Замудин, Мэзло Руслан - я IэщIагъэмкIэ дахуэ къыгъэлъа-гъуэщат ТIэш Светланэ. Гъуаз-джэм и лэжъакIуэ цIэрылуэхэр я IэщIагъэм хуэлэзэ къудейкъым, атIэ хуабжыу гъэщIэгъуэну топ-сэлъы адыгэхэм ижэ-ижыж лъандэрэ къадекIуэкI IэщIа-гъэхэр къызэрэжъам, абыхэм зэрызаужам, цыхуэхэм нобэм къызырагъэсэбэлмирэлъэкIыр бей зэрищымыр.

Арджэн зэраджым, макъамэ Iэмэпсымэхэр зэрэщыIым, дыщIэ-дэм, адыгэ фащэр зэрадым, гъуыщым хэпшып зэмалIэужы-гъуэхэр къызырэхьыкIым теу-хуауэ жаIэхэри къагъэлъагъуэри хуабжыу удзыхьэхэщ. Сыту Iуцагъ куэд къыдекIуэкIрэт адыгэм, сыту Iэмал куэд иIэт и гъащIэр тынш, дахэ, екIу ирищы-ну. А псори зэгъэIуауэ къыхош «Адыгэхэм я гъуазджэ дуней» фильмхэм.

Мис апхуэдэу щIэщыгъуэ, гух-хуэ, телъыджэ куэд шыпIагъуэ фильмхэр тхэмахуэкIэ Москва щекIуэкIащ.

НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэ,
Адыгэ Республикэм щыхьэ зIэ и журналист.

Гъуазджэ

Иджыблагъэ Налшык щыхьэщIаш «Современник» театр цIэрылуэм и артистхэр. Къэбэрдей-Балъкъэрыр илъэ-си 100 зэрырикум и щыхькIэ ар къызырэгъэпэщат УФ-м ЩэнхабзэмкIэ и министрствэм. Зэуэ къыхьэщып-хьэщ ди щыналгъэм щыпсэу куэд абы зэрыщыгъуыкIар.

Театр цIэрылуэм и пщыхьэщхьытI

АБЫХЭМ ди деж шагъэлъагъуаш Шоу Бернард и «Пигмалион» пьесэм къытра-щыкIа спектаклыр. Зыгъэувар Волчек Галинэщ.

Спектаклыр ягъэлъагъуэн ипэ къызыра-гъэпэщат пресс-конференцим хэтат Москва къалэ дэт «Современник» теат-рым и унафэщыым и къуэдзэ Барановэ Татьяна, Урысейм и цыхубэ артист Мако-вецкий Сергей, Урысейм щыхьэ зIэ и ар-тисткэ Бабенкэ Алэнэ, «Современник» те-атрым и артисткэ Хазовэ Маринэ сымэ.

КъБР-м щэнхабзэмкIэ и министрм и къуэдзэ Карчаевэ Iэминат жиIаш мы Iуэхум театрыр фIыуэ зыIагъуэхэм я деж-кIэ мыхьэнэшхуэ зэриIэр.

ФокIадэм и кIэхэм, Къэбэрдей-Балъ-къэрэм щэнхабзэмкIэ и махуэхэр Москва щыщекIуэкIам, «Современник» театрым и утыкум ди театрищми спектакл гъэ-щIэгъуэнхэр шагъэлъагъуаш. Театрплъ-хэр гуапэу къапэджэжаш абыхэм. Шэч

хэмылту, фIыгъуэушхуэщ театр цIэрылуэм и лэжыгъэ ди унэ дисыжу ди нэгу зэры-щIэкIыр, - жиIаш Карчаевэм.

Барановэ Татьяна къыщыпсалгъэм къы-хигъэщат мы зэлудэр «Современник»-мрэ ди театрхэмр я зэныбжыгъуэгъэм, ахэр зэдэлэжэным къежъапIэ хуэхуэну зэрыщыгъуыкIар.

Маковецкий Сергей иджы япэу Налшык къэкIуауэ арат. Абы журналистхэм яжри-Iэжаш режиссер Волчек Галинэ 2004 гъэм мы спектаклым щигъэджэгуну иригъэблэгъауэ зэрыщытар. Зэман кIэ-щым къриубыдэу абы зригъэщIат жиIэн хуейр, ар мащIэтэкIым, напэкIуэщI 90 хьурт. Дауи, гугъут артист цIэрылуэ Гафт Валентин игъэзащIэу щыта ролым зеппщытыну. Ауэ пэлэщат, езым зэры-жилэщи, «Пигмалион»-р езым нэхьыфIу иIагъуэ спектаклхэм ящыщ хуэуащ. Илъэ-сибл дэкIа иужьщ спектаклым Бабенкэ

Алэнэ къыщыхьыхар (Яковлевэ Еленэ и пIэкIэ).

Бабенкэ Алэни иджы япэу ди деж къе-блэгъауэ арат. Ауэ нэхьапэкIэ ди къалэм теухуа хьыбар куэд зэхихат. Къызы-рыщIэклэмкIэ, Алэнэ и нысэр (и къуэм и щхьэгъусэр) къыщалъхуар ди щыналгъэ-ращ.

- Налшык сыкъыщыкIуа япэ махуэ дьдэм бгы, уэс, дыгъэпс дуней гуэрэм сепщыIыащ, - жэлэ къыкIэлъыкIуэу псалгъэ зрата Хазовэ Маринэ. - Пщы-хьэпIэм апхуэдизкIэ сфIэафIу сыхэтати, шэч къытесхьэркъым фIым зэрыхуэ-слэзэгъуар. Щыналгъэм и дахагъыр схуэлэуэтэщыркым, хьэуаращи, зыш-мыгъэнщIу къабзэщ. КхъухьэпIатэм сы-къызырэгъэщыкIуэ абы гу Iыстащ. Апхуэдэ дунейм щыпсэу фэ егъэлэуэу узыншагъэушхуэрэ къарурэ филэн хуейуэ къысщохуэ.

ПщыхьэщхьытIкIэ зыкъагъэлъагъуаш «Современник» театрым и артистхэм, да-уи, абыхэм театрплъхэр ятхьэкуэат. Абы и щыхьэтт Iэгуауэ мылхыжхэр. КъыжыIап-хьэщ пщыхьэщхьытIми пэным цыхур щIэзу къызырэкIуэллар.

ГушыIэ спектаклым Iъабжэ хуэхуа хьыбарым куэд щыгъуазэми, зыгъэза-щIэхэм я фIыгъэкIэ цIэщыгъуэ хуэат. Зэ-маным жьы, фагъуэ дэмыхуэ спектаклым гупсысэрэ псэлъафэу къыхьэлхыну ма-щIэкIым.

1995 гъэм ягъэуауэ щыта «Пигмалион» спектаклыр нобэм театрым зэпыу имыIуэ шагъэлъагъуэхэм ящыщ. Пыхьыж нэ-хьыщхьэхэм я ролхэр ягъэзэщIаш Уры-сейм и цыхубэ артист Маковецкий Сер-гейрэ Урысейм и цыхубэ артисткэ Бабен-кэ Алэнэрэ. Кинохэм куэдэ щытIагъуэ артистхэр спектаклым щыджэгуну еплъы-ну щIэхуэуэпсхэр мащIэтэкIым. Ар зыха-щIэм хуэдэу, езы артистхэри я зэфIэкI еблэжакIым.

Театр цIэрылуэр щехьэжым, КъБР-м щэнхабзэмкIэ и министр Къумахуэ Му-хьэдин фIыщIэ псалгъэкIэ захиуэгъэри, дяпэкIэ зэрыщIэну, зэдэлэжэну зэрыщы-гъуыр дыщIыгъуащ.

ЩОМАХУЭ Залинэ.
Сурэтхэр Къарей Элинэ трихаш.

Зыгъэпсэхугъуэ махуэм

Малъхъэдис

Зыгъэхъзырар нэщипыджэ Замирэщ

● **Новеллэ**

Къэрал унафэ

АР зым емышху дауэрт, и пшэр хэшауэ, и нэхэр, зыгуэр къалыхуэ флэкла умыщлэну, зэжэу. Зэзэмызэ кууэ хэцэткырт, зыгуэр шхэклэ зэрызэгуэпэр нэрылагуэу. А псом и шхэусыгуэм зыри цлэупщлэртэкъым, игъашлэми апхуэдэц ар жалэрти, ежэжырт. Ар ди гъунэгъути, зэзэмызэ ди деж ныдыхъэрт. Унэмклэ нимыгъазэу пщлэнтэм шетлэсэхырти, гу лъыптэу ургъэдыхъэн хуейуэ арат. Зыкъомрэ шысынти, псалъитл-щы нэхъ жимылау дэклэжынт, къыщлэкуари умыщлэу. Иужьклэ хьэлэз гуэр уи гум къытенэрт.

Иужьрей зэманым абы и луэхум нэхьыбэрэ сегупсыс хуэат, сыбгъэдэтгысхъэу и гум иль къезгъэлэуэтарэт жыслэу, ауэ сытегушхуэртэкъым. Сэ мы хьэблэм сызэрыщыпсэурэ куэд дыдэ шлатэ-къыми, абы хуитыныгъэр нэхъ мащлэу къызиту къызэрысщыхуэри луэхум хэлът.

Зы пщыхъэщхъэ гуэрэм ар ди деж ныдыхъаш, япэм емышхуэ, и шхэр лъагэу лэтарэ и нэхэр лыду. И зэклэуэклэри нэгъуэщлэ зыгуэр хуэат - хэлэтыклауэ бакъуэрт. «Мис ар хабзэщ, къэралым зыгуэр фылуэ ищлэну, мис ар ищлэ!» - иджыри къэс шэщлэуэ зэхэ-мыха и макъым зригъэлэту жиэрт абы.

- Сыт зи гугъу пщлэрт? - сыщлэупщлэ, слъагъур згъэщлэгуэу.
- Мис а машинэхэр къэувылэурэ лъэсырызеклуэхэр благъэкын хуейуэ ящлэ унафэ бьдэр! Сыту гухэхуэуэгъуэушхуэ ар! Сыкъ жиэу къоувылэ мо шлэхьа къомыр, гъуэгум узэпрыкыну узэрэжъэ. А итхьа тлэклум апхуэдэ къару илэщ, уи шхэр лъагэу узэыгъэлъа-гъуж къару!

Къытригъэзэжурэ ар ину жиэу лыр дэклэжаш. Игъашлэ лъан-дэрэ абы и гум телъа бамплэр тезыхам еплъ...

АЦКЪАН Руслан.

Щэклэуэгъуэ мазэ

«НОЯБРЬ» мазэр латин бжыгъэцлэ «бгъу»-м къытеклаш: «новем» - ноябрь. Мы мазэцлэм цлэ зэтемыхуэхэр илэщ: мэкъушэжыгуэ мазэ, гъуэгыгуэ мазэ, тлы утыпщыгуэ. Иужьрей зэманым адыгейхэми, къэбэрдейхэми, Сирием, Иорданием шыпсэу ди лъэпкъэгъухэми къагъэсэбэпыр щэклэуэгъуэ «время охоты» жыхуилэрт.

Мы псалъэ къэхъуклэм ди бзэм куэдрэ ущрохьэллэ. Нэгумэ Шорэ и тхыгъэхэм къыщыхьыр - б ж и х а к е мазэ (бжыхьэклэмазэ) «ноябрь» - псалъэрэщ.

Щэклэуэгъуэ мазэм нэхьыщхьэр - уцэклэуэну узэрыхуитырт, хьэклэхъуэклэхэм я шлэжъейр ин хуащи. Иджы хэт щэклэуэнуми хэт хьэжэ-бажашцэ клэуэнуми хуитц. Абы къыщынэмыщлэуэ, мы мазэм щымахуэм сыт и лъэныкыуэклэ зыщыхуагъэхъэзыр зэманщ. Мэкъумылэр кърашэллэж, пхъэгъэсын ягъэхъэзыр, бжэ зилэм нэщлэщым шлэгъэуэвэж. Мы мазэм щымахуэ шхын жалэрти мэл, былым якулырт. Лыр ягъэгъурт, яшурт, ягъэфлэурт, шхьэ-

флэу жыхуалэу шытам хуэдэхэри ящлэрт. Абы шхьэклэ мэл якулахэм я шхьэ-лъакъуэ къабзэ дыдэу гъэлыгуэр ар ныкыуэвэфлэ ящлэрти, кхуэщынклэ е чейклэ ягъэфлэурт. Гъатхэм псэу-шхьэхэм ящыщ ямыукуы, щымахуэм хуагъэхъэзы-

ра лымрэ шхьэфлэумклэ хьэщлэхэр ягъэхъэщлэрт. Хьэщлэ ар хьэщлэныш нэхьэрэ нэхьыклэу ибжыртэкъым. Уеблэмэ «шхьэфлэу сагъэш-хашц», - жалэрт, фылуэ зэра-гъэхъэщлэм и нэщэнэу.

КЪЭБАРТ Мирэ.

● **Шхыныгуэ**

Щыдэ хьэлыуэ

ТХЪУ къэплъа зэрыт шыуаным, бэлагьклэ зэлэщлэурэ, щыдэ (арахис) гъэгъуа хьэ-жа хаклутэ. Мафлэр цыкылу ящлэри, зэлэщлэурэ дакъы-кьэ 20 - 25-клэ ягъажьэ, хьэжыгъэр тхуэпллэ дахэ хуэхуклэ. Шыуаныр пэшхьэ-кум къытрах, фошыгъупс пщтыр хаклэри, бэлагьклэ япщ, къыркуэ хэмылэу псо-ри зэхэзэрыхьыу. Хьэлыуэ жьар зэрыпщтыру шыуаным кърах, тхуэ зыщыхуа лэнэм тралъхьэри, я лэр псы шылэм хашлэурэ зэлэпллимэу яубэ, и лувагъыр см 2 - 2,5-рэ хууэ. Яуба хьэлыуэр хуабэ шылэклэ лупщлэурэ яупщлэуэ.

Фошыгъупсыр зэращлэур:

псы хуабэм фошыгъур хаклутэри, зэлэщлэурэ тлэу, дакъыкьэ 14 - 15-клэ, ягъавэ, тхуэрымбэр къытрахуэрэ, бинтклэ языж.

Халъхэхэр:

щыдэ хьэжауэ - грамм 900, тхууэ - грамм 200, фошыгъуу - грамм 450-рэ, псыуэ - грамм 500.

«Адыгэ шхыныгуэхэр» тхылым къытхыжаш.

● **Гупсысэхэр**

Филэм и уасэр щывмыщлэклэ...

Пагагъэр цыхум и мы-хьэнэншагъэр къэзыгъэ-лъагуэуэщ.

***

Гъашлэр гуфлэгуээншэ хуэркъым зыгуэр ллэ шхьэклэ, апхуэдэ дыдэуи зыгуэр дыхъэш шхьэклэ нэхъ шабэ хуэркъым.

***

Насып клэншэм нэхъ шынагуэу хэту сщлэркыым цыху гъашлэм.

***

Уи флэуу упсэун папщлэ гъашлэр клэщыщцэщ.

***

Нэхъ лъагаплэ дыдэми дэклуеифынуш цыхур, ауэ абы куэдрэ тетыфы-нукъым.

***

Зызыгъэгубзыгъэм и жьэр зэрызэтрэбгъэплэн лэмалу щылэр зыщ - жилэр пэжу къэплэуэу, зэрыцыхушхуэр уи флэуу зэрыхур жыплэу, а сы-хьэтым зыщыбгъэгуп-щэжын хуейуэ араш.

***

Филэм и уасэр щывмы-щлэклэ, зи уасэр фщлэраш зыларывгъэхьэнур.

***

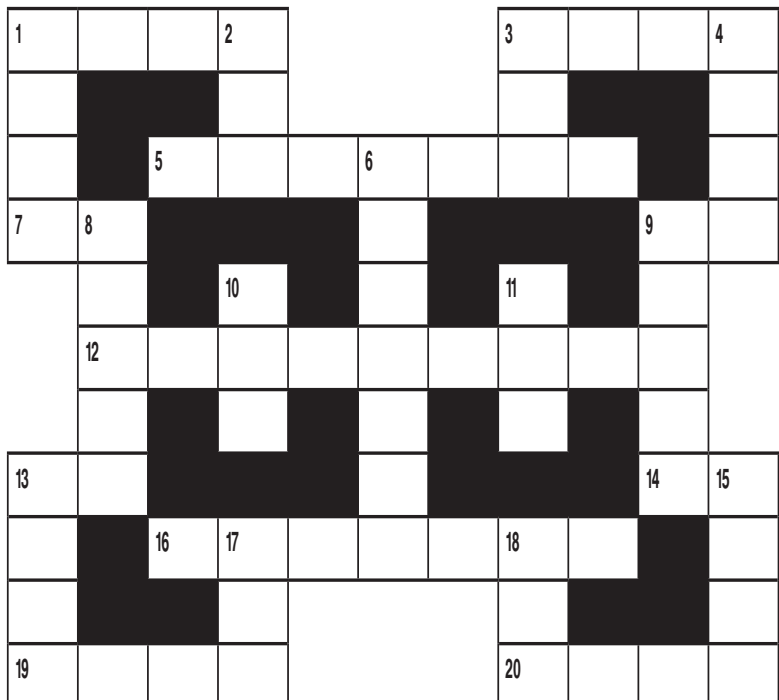
Тщлэ псом къыкыр къыдгурылуэу шытамэ, зэи зыри дымыщлэнклэ хуэнт.

ШОУ Бернард Джордж, философ, тхаклуэ.

Псалъэзэблэдз

Еклуэкыу: 1. ... пылэ. 3. Лъахъстэн вакъэ плэщлэ. 5. Бахъсэнэнкэ къуажэм къы-щыхуа генерал-полковник ... Плтлэ. 7. Таурыхъхэм узыщ-рихьэллэ фызыжь хьылэшы. 9. Уафэм къех мыл тыкъыр цыкылу. 12. Хадэ е луэ ихьэллэр зэпрыуэ зэрагъэбыдэж пхъэ. 13. Гъавэ къэкыгыгъэ. 14. Шатэ гъэвэжам и шхьэм къытри-щлэ дагъэ. 16. Фронтым свя-зисту щыла, Совет Союзым и Лыхъужь. 19. ... зэхэдзэ нэхьэрэ - акъыл зэхэдзэ. 20. Шы ешам и ... лъакуитырт шлэщлэщ.

Къехыу: 1. Мэжаджэ, чыр-жын, хьэтыкъ, ... 2. Шхьэц ... е удз ... 3. Гъатхэм силос гъуэцэм къыхуэна колхоз лэ-щыр зэлщыхь шхыныгуэу. 4. Лэщлэвыщлэ. 6. Бынклэ егъэляуэ гумашлэ цыху. 8. Жьэгу натлэм хэщыхьа те-гъэуваплэ. 9. Унагъуэ къулейм я луэхутхьэбзащлэ. 10. Лэщ ... бгъашхэмэ, уи лупэр дагъэ

къыщынщ, цыху ... бгъаш-хэмэ, уи лупэм къеуэжынщ. 11. ... псы клэрыпщлэурэ? 13. Адыгэ усакуэ, «Литератур-ная Кабардино-Балкария» журналым и лэжыаклуэ. 15. Шыплэ хуабэхэм къраш пхъэщхьэмыщхьэ. 17. Цыху зыпл цыху уасэ ... 18. Дунейр ... зэрыхуу сабийхэр уэра-мым къыдэуужьгъаш.

Зэхэзылхьар МЫЗ Ахьмэдщ.

Жэпуэгъуэм и 29-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

Къехыу: 1. Клагуз; 2. Клэ-сыж; 3. Лэгъуп; 5. Шауэ-къуэрт; 6. Зэклэрыс; 11. Хьэ-джэш; 13. Тхыль; 14. Бжэгуэ.

Еклуэкыу: 4. Лъапэнэху; 7. Джатэ; 8. Пхъэх; 9. Клэлуэ; 10. Кьулэн; 12. Мэкьут; 14. Блын; 15. Ныбэхуэфлэ.

«Абрэдджхэр» утыкушхуэ кьохьэ

Иджылагъэ Япэ каналымкIэ къагъэлагуэу шIадза «Зырыкэралу пщэфIапIэм уэрэд шыжыдоIэ» теле-нэтыныр Къэбэрдей-Балъкъэрым зэуэ цIэрылуэ шыхуаш. Сыт щхьэкIэ жыпIэмэ, абы япэ дыдэу уэрэд шыжызыIахэм ящыщ ди республикэм икIа адыгэ шIалэхэр.

«АБРЭДЖХЭР» гупым нэтыныр щытрахым шIэсахэм экраным и мыдрей лъэныкыуэмкIэ шыIэу еплъахэм и гукъыдэжыр кызырэмыкIуэу къалэлат. Макъамэ зэцIэжыуэм шIэту жаIа «Лилия» уэрэдыр абыхэм утыку зырыцагъэуам, кызырэдыфам хуэдэу, иджыри къэс зымы жиIэфахэм.

ГуфIэгъуэмрэ дэрэжэгъуэмрэ зи нэгум кърих адыгэ шIалихым пшынэ, бэрэбанэ, пхьэцIыч ялыгыу уэрэдыр жаIэ, тIур кыщолъэтри, студием шIэсхэр я лъэгущагъаплъэ, уэрэдым и кIэухым, удз гъэгъахэр къэпщытакIуэ гупым хэт бзылхугъитIым ират. Абыхэм Iэгуауэр хуалэт, нэтыныр щекIуэкI студийер матхьэ, къэпщытакIуэ гупым (абы хэтцI Журавлев Анатолий, Крючковэ Светланэ, Милимеров Жан, Андоленкэ Каринэ, Семчев Александр сымэ) и къалэныр егъэзэ-щIэри, ди шIалэхэр псоми зэхуэдэу ягу зэрыдхьар къагъэлагуэу. АрщхьэкIэ, еплъэхэм я Iэлэти мыхьэнэ илэти, абыхэм хуагъэувамкIэ, зэпеуэм и етIуанэ Iыхьэм пхылакъым ди гупыр.

Ауэ абдеж шиухакъым «Абрэдджхэм» я хьыбарыр. АтIэ къэкуэжа нэужь, къа-кIэлъыпсалъэри, иджыри зэ нэтыным ирагъэблэгъащ, иджыри зэ уэрэд жрагъэуэ, иджыри зэ Iэлэт ирагъэблэгъащ. Хуабжы ягу дыхьащ адыгэ шIалэхэм я джэгукIар къэпщытакIуэ гупым, абы кы-хэкIыу етIуанэу ирагъэблэгъэжрэ уэрэд

жрагъэIэжмэ, игъуэу къалъытащ.

Мы махуэхэм Япэ каналымкIэ депльынщ зи гугъу тIцы хьыбарым иIа кIэухым. Ахэр кыкIэлъыкIуэ Iыхьэм кIуэнрэ-мыкIуэнрэ дызыхуэкIуэ тхьэма-хуэм къэтщIэнуш.

Дауэ ахэр Останкинэм зырынэсар? Хэт езыгъэблэгъар? Дэнэ шIалэхэр зыщы-щыр? Дауэ къэуэнхуа «Абрэддж» гупыр? Iуэхум и пэр умышIэу, и кIэр пщIэркъым, жаIэ. Дэ зыхуэдгъэзэщ Лэскэн щыналъэ администратцэм Шцэнхэбзэмрэ шIалэ-гуалэ политикэмкIэ и къудамэм и уна-фэщI Насып Люсенэ.

- Япэ каналым проектщIэ зэрыригъа-жэмкIэ хьыбар къызагъэщIащ, - желэ Люсенэ. - КъБР-м ШцэнхэбзэмкIэ и ми-нистерствэм и лэжыкIуэ Чипчиковэ Ма-

динэ къэпсалъэри, нэтыным дыхэт зыры-хьунур кызыжIащ, занщIэуи ди лъэпкъ шцэнхэбзэ екIумрэ ди шIалэгъуалэм я зэчиймрэ апхуэдэ утыку ипхьэным мы-хьэнэшхуэ зэрилэмкIэ акъылэгъуэ дызэдэ-хуаш. А Iуэхум теухуауэ дызэпсалъэу хуей редакторхэм зэрызапытщIэнухэр кызыжIащ Мадинэ.

Зэхьэзэхуэм и жыпхьэ псоми зыщы-гъэгъуэза нэужь, занщIэу иужь сыхьащ Iуэхум. Япэ сызэпсалъэри Хьэтуей къуа-жэм ШцэнхэбзэмкIэ и унэм и художествен-нэ унафэщI Лъакъуэдэгъуэ Тимурщ. Абы-рэ сэрэ дытепсалъыкIуэ уэрэджылакIуэ шIалэхэм ящыцу зэхуэтшэс хьунухэм, ди районыр, республикэр къэрал псом къе-зыгъэцIыхун гуп дахэ кызыгъэпэщын зырыхуейм. Абыи гугъу дыдехьауэ

схужыIэнукъым, сыт щхьэкIэ жыпIэмэ, шIалэхэр республикэм ШцэнхэбзэмкIэ и унэхэм шолажьэ. «Абрэдджхэр» гупым хьауаш Вындыжь Аскэр, Жылэ Тимур, Къуэкъуей Ислъам, ПIыбэч Сэрэджин, Насып Астемыр, Лъакъуэдэгъуэ Тимур сымэ.

УэрэджылакIуэхэм Япэ каналым едгъэ-хьын хуей видеор трахыкIуэ, сз Москва къипсалъыкI редакторхэм сепсалъэрт, зырыхьунукIэ дызгъурылуэрт. Апхуэдэ зы махуэ гуэрэм редакторыр къызоупщI: «Сыт фи ансамблым и цIэр?», - желэри. Мис абы дытепсалъыкIуэ, гупыр зэдгъэпэща щхьэкIэ, цIэ фIэтщаткъым. Сыздэщысым си щхьэм шызэблэки да-хэу, кIэшIу, гурылуэгъуафIэу, гум иубы-дэгъуафIэу, Кавказым епхуауэ зы псалъэ...

Си щхьэм кызырэыхьар абрэддж па-лъэраш, занщIэуи «Абрэдджхэр!» - есташ жэуап сызэпсалъэм. ИужькIэ сегупсы-сыжаш бзаджашIуэ шымытамы хьунут къэзгупсыса псалъэм кыкIыр жыслэри, ауэ абрэдджхэм хуэдэу макъамэм и ду-нейр я зэхуэдитIу шрырет жытIэри, ап-хуэдэу къэдгъэнаш.

Унэм щытетха роликыр ягу ирихьащ кызыгъэпэщакIуэхэм икIа зэхьэзэхуэм хэтыну гупыж зыщIа 500-м шыцу 48-р кыыхахаш. Абы дэ дыхэтт. ЕтIуанэ Iыхьэ-ми дыпхыкIри, Москва драгъэблэгъащ.

Хуабжы сахуэрэзыщ гупым хэтхэм. Егъэлагуэу жэуапшыныгъэ яхэлъу зэхьуэу-ващ икIа си мурадыр кызыдалыгъащ. Нэхьыщхьэраши, къэпщытакIуэхэри сту-дием шIэса псори кыдадхьэат абыхэм. КъыщынэмышIауэ, гримеркэм уэрэд къыщыуакъэ, псори кызызэхуэсырт едэ-луэну, трахыну. Псоми фIыщIэ кысхуа-щIырт ди гуп дахэм щхьэкIэ, сэри Къэ-бэрдей-Балъкъэрым и цIэр фIыкIэ, дахэ-кIэ дгъэлун мурад дIэу арати, абы срипа-гэрт.

Люсенэ зэхуишэса гуп дахэм етIуанэу ягъэзэщIа уэрэдым тхьэмахуэ къа-кIуэ депльыфьнуш Япэ каналымкIэ. Ехьулэны-гъэ яIэну, зэхьэзэхуэм щытекуэу саугъэт нэхьыщхьэр (соз мелуаниш) къахьыну дохьуэхьу.

НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэ.

Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ и чемпионатым и дивизион нэхьыщхьэм хыхьэ зэхьэзэхуэхэр и кIэм нэблэгъащ. ТIощIрэ ебланэ джэгугъуэм хыхьэ зэпэщIэтыны-гъэхэр тхьэмахуэ блэкиам рес-публикэм и щыIпIэ зэмы-лэужыгъуэхэм шызэхэттащ. Мыгъэрей зэхьэзэхуэм и саугъэт нэхьыщхьэр къэзыыхьар тхьэмахуэ ипэкIэ налуэ хьуаами, дыжыны медалхэм папщIэ бэнэныгъэр иджыри йокIуэкI.

2022 гъэм зыхуагъэувыжа къалэн нэхьыщхьэр зыгъэзэщIа «Автозапчасть»-р IушIащ зэхьэ-зэхуэм и турнир таблицэм етIуанэ увыпIэр щызыIыгъ Псынэдахэ и «Родник»-м. ЗэпэщIэтыныгъэм кърикуэнуэм езыхэм ялыгъ увы-пIэм зэрызымыгъэхьэуэжынуэр зыщIэ бахьсэндэсхэм зэлущIэм гугъуэ зыщрагъэхьауэ пхужы-Iэнукъым. Абыхэм хуэмьыдэу, хьэщIэхэм Iэмал къахуэкъуэклэщ чемпионатым и медал нэхьыщ-хьэхэм ящыщым адэки шIэбэ-ныну. Апхуэдэу топ тIурытIкIэ зэхьэуэжэу, дэтхэнэ зымы очко зырыз къахьэуауэ командэхэр зэбгъэдэкIыжаш.

Саугъэт нэхьыщхьэхэм дап-хуэдэу шIэмыбэнами, командэ нэхьыфIыщым я гупым хэхуэ-фынукъым «Искра»-р. И унэ шы-Iэу альтуддэсхэм жэуапыншэ то-пич худагъэкIащ «ЛогоВАЗ»-м, арщхьэкIэ ещанэ увыпIэм зы лъэбакъуэкIэ нэмысу къэувыIэ-жаш.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и футбол командэ нэхьыщхьэм и шIалэгъуалэ гупым щэбэт блэ-киам я Iутыжт. Абыхэм Налшык къыщрагъэблэгъащ чемпиона-тым зэрыщIидзэрэ кIэху увыпIэ-хэм ктымьыкIыфа «Шэрджэсыр». «ХьэщIагъэ зыхьэмьIа» нал-шыкдэсхэм Шэджэм и коман-

Бэнэныгъэр иджыри йокIуэкI

● Футбол

дэм и щхьэр къылэтыну зы Iэмали иратакъым. Зым нэхьэр адрейр нэхь дахэжу «Спартак-Д»-м и хьэрхуэрэгъухэм я гъуэм дигъэкIащ жэуапыншэ топ пщIы-кIуей (!). Ар джэгугъуэм и мыза-къуэу, атIэ чемпионат псом зы командэм топ нэхьыбэ дыдэ щы-дигъэкIа зэлущIэ хьуаш.

Джэгугъуэм и етIуанэ махуэм зэхэттащ зэхьэзэхуэм и турнир таблицэм зэхьуакIыныгъэ езы-мыт зэлущIэхэм ящыщ зы. «Ис-лъэмей» и унэ къыщригъэблэгъащ «Кэнжэ». Чемпионатым щыщIидзэм зыхуагъэувыжа къалэнхэр ягъэзэщIэным я зэфIэки псори езыхьэлла командэхэм зэпэщIэтыныгъэр жыджэру ира-гъэкуэклэщ. Топ тхурьтхуэкIэ зэхьуэжа, кIэху увыпIэхэм щыт гупхэр зэрытемыгъэкуэуэ зэб-гъэдэкIыжаш.

Дыжыны медалхэр зыIэригъэ-хьэным иджыри и гугъэр хыхы-

жакъым «Тэрчым». Ипэ махуэм «Родник»-р зэрылэпэрэпам джылахьстэнейхэм я гурыщIэхэр къыгъэщIэрэщIэжат. АрщхьэкIэ чемпионатым ику ит увыпIэхэр щызыIыгъ командэхэм ящыщ «Шэджэм-2»-м хэгъэрейхэр къы-гъэнэщхьэижащ. Тэрч къалэ щызэхэтэ зэпэщIэтыныгъэр зэ-рытемыгъэкуэуэ иуахаш. Иужь-рей джэгугъуэрэщ иджы щызэхэ-кIынуэр етIуанэ, ещанэ увыпIэр кызыIэрыхьэнур.

Шэджэм ЕтIуанэ «Къэбэр-дейм» къыщригъэблэгъащ «Уры-хур». Иджырей зэлущIэм ирихьэ-лIэу очкоипщI фIэкла зыIэрызы-мыгъэхьэфауэ кIэху увыпIэхэм языхьэным къыщызэтеуыIа «Къэбэрдей» жыджэру джэ-гуащ икIа «Урыхум» текIуащ.

«Псыгуэнсумрэ» «Малка»-мрэ я зэлущIэм кърикуэнуми мыхьэ-нэшхуэ илэжтэкъым турнир та-лицэм и теллэмкIэ. АрщхьэкIэ

чемпионатым и кIыхьагъэ джэгукIэ хьарзынэ къэзыгъэ-лъэгъуа, Балъкъ Iуфэ щыщ ко-мандэм иужьрей зэпэщIэтыны-гъэхэри итыну и мурадкъым. И хьэрхуэрэгъухэм топибл яхудэ-зыгъэкла малкэдэсхэм зи цэзу текIуэныгъэр зыIэрагъэхьауэ Псыгуэнсу кыдэкIыжаш.

Къэбэрдей-Балъкъэрым фут-болымкIэ и чемпионатым и ди-визион нэхьыщхьэм и иужьрей джэгугъуэм щызэхэттынуш «Ло-гоВАЗ» - «Спартак-Д», «Шэрд-жэс» - «Тэрч», «Малка» - «Урыху», «Родник» - «Искра», «Шэджэм-2» - «Ислъэмей», «Кэнжэ» - «Псы-гуэнсу», «Къэбэрдей» - «Автозап-часть» зэлущIэхэр.

ЖЫЛАСЭ Замирэ.

Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ и чемпионатым и гуп нэхьыщхьэм зэхьэзэхуэр зырыщекIуэкIыр

Командэхэр	Дж.	Къ.	З.	ФI.	Т.	О.
1. «Автозапчасть»	25	22	2	1	121-20	68
2. «Родник»	25	19	3	3	102-35	60
3. «Тэрч»	25	18	3	4	101-32	57
4. «Искра»	25	17	2	6	79-51	53
5. «Малка»	25	15	0	10	76-51	45
6. «Спартак-Д»	25	13	5	7	96-43	44
7. «ЛогоВАЗ»	25	9	5	11	48-65	32
8. «Шэджэм-2»	25	9	4	12	55-82	31
9. «Урыху»	25	8	4	13	66-99	28
10. «Псыгуэнсу»	25	7	3	15	57-95	24
11. «Ислъэмей»	25	6	5	14	59-85	23
12. «Кэнжэ»	25	4	3	18	55-106	15
13. «Къэбэрдей»	25	4	1	20	53-118	13
14. «Шэрджэс»	25	2	4	19	34-120	10

Ди газетым и кыкIэлъыкIуэ номерыр къыщыдэкIынуэр щекIуэгъуэм и 7-рщ.

Редактор нэхьыщхьэм и къуэдзэ ШИРДИЙ Маринэ

Зы илэсым газетыр 156-рэ къыдокI. (2+)

Индексыр П 5894 • Тиражыр 1.747 • Заказыр №2222

Газетым Iэ щытрадзар сыхьэт 18.00-рщ.

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хьуэмэнымкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щыналъэ Iуэху-щIапIэм ПИ № ТУ07-00117-м шIэту ятхаш.

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхьыщхьэм, секретарым - 42-56-19; унафэщI-редак-торхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66

ДИ ХЭЩIАПИЭР 360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республи-кэ, Налшык къалэ, Лениным и цIэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгуанэ - епщIанэ къатхэр.

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзаш. 357600, Ставрополь край, ЕсэнтIыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А